

Έργο: “Roma Influencers, βάζοντας τέλος στον κύκλο των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας στις κοινότητες των Ρομά”

ROMA INFLUENCERS NETWORK/2024-1-EL01-KA220-ADU-000247507

www.romainfluencersnetwork.eu romainfluencersnetwork@gmail.com [Roma Influencers Network](https://www.facebook.com/Roma-Influencers-Network) [Roma_Influencers_Network](https://www.instagram.com/Roma_Influencers_Network) [Roma_Influencers_Network](https://www.youtube.com/channel/UC...)

Πακέτο Εργασίας 3, Δραστηριότητα 3.4: Εθνικές Συστάσεις Πολιτικής

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

“Το έργο "Roma Influencers Network" συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το περιεχόμενο του υλικού είναι αποκλειστική ευθύνη του συγγραφέα και ούτε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Εθνική Μονάδα Συντονισμού Erasmus+ ΙΚΥ, ή οι Εθνικές Μονάδες των άλλων χωρών που συμμετέχουν στο Έργο είναι υπεύθυνες για τη χρήση που μπορεί να γίνει των πληροφοριών που αναφέρονται”.

1. Εκτελεστική Σύνοψη

Οι γάμοι παιδιών, οι πρώιμοι και αναγκαστικοί γάμοι, καθώς και η πρώιμη μητρότητα, εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικές προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων και την κοινωνική ένταξη των κοινοτήτων Ρομά στην Πορτογαλία. Παρά τη συνολική μείωση των ποσοστών εφηβικής εγκυμοσύνης στη χώρα και τις πρόσφατες νομοθετικές αλλαγές που απαγορεύουν τον γάμο ανηλίκων κάτω των 18 ετών, κοινωνικές και πολιτισμικές πρακτικές που ευνοούν τις άτυπες ενώσεις και την πρώιμη μητρότητα εξακολουθούν να υφίστανται.

Η εθνική έκθεση της δράσης «Roma Influencers» αναδεικνύει ότι, σε ορισμένες κοινότητες Ρομά, τα κορίτσια εξακολουθούν να συνάπτουν γαμήλιες ενώσεις και να γίνονται μητέρες πριν από την ηλικία των 18 ετών. Οι καταστάσεις αυτές συχνά συνδέονται με σχολική διαρροή, περιορισμένη προσωπική και οικονομική αυτονομία, καθώς και αυξημένους κινδύνους για τη σωματική και ψυχική υγεία.

Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με γυναίκες Ρομά στην Πορτογαλία, παρόμοια με εκείνες που διεξήχθησαν στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν στο έργο, δείχνουν ότι ο γάμος και η μητρότητα εξακολουθούν να αποτιμώνται έντονα ως κεντρικά στοιχεία της γυναικείας ταυτότητας. Ωστόσο, αποκαλύπτουν επίσης μια αυξανόμενη επίγνωση των αρνητικών συνεπειών που συνδέονται με αυτές τις εμπειρίες.

Σε αυτό το πλαίσιο, το παρόν έγγραφο διατυπώνει συστάσεις που απευθύνονται σε υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, επαγγελματίες που εργάζονται στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, της δικαιοσύνης και της κοινωνικής παρέμβασης, καθώς και σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Οι συστάσεις υποστηρίζουν ολοκληρωμένες, πολιτισμικά ευαίσθητες και βασισμένες στα δικαιώματα προσεγγίσεις, με επίκεντρο τα δικαιώματα των παιδιών και των γυναικών, προωθώντας παράλληλα τον διάλογο με τις κοινότητες Ρομά και την ενδυνάμωση των κοριτσιών και των γυναικών.

2. Ορισμός του Προβλήματος

Στην Πορτογαλία, ο γάμος παιδιών, ο πρώιμος και αναγκαστικός γάμος — ή παρόμοιες ενώσεις — νοείται ως κάθε κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο κάτω των 18 ετών συμβιώνει με άλλο πρόσωπο υπό συνθήκες ανάλογες με εκείνες των συζύγων, ανεξάρτητα από το αν έχει εξαναγκαστεί ή όχι σε μια τέτοια ένωση και ανεξάρτητα από το πολιτισμικό, εθνοτικό ή εθνικό του υπόβαθρο. Η έγκριση του Νόμου υπ' αριθ. 39/2025 ενίσχυσε την προστασία των παιδιών και των νέων απαγορεύοντας τον γάμο ανηλίκων υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, ακόμη και με γονική συναίνεση.

Παρά τη νομοθετική αυτή πρόοδο, το φαινόμενο των πρώιμων γάμων εξακολουθεί να υφίσταται, ιδιαίτερα μέσω άτυπων ενώσεων. Σε ορισμένα κοινοτικά πλαίσια, οι πρακτικές αυτές μπορεί να συνδέονται με κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες που αφορούν τους ρόλους των φύλων, την αξία που αποδίδεται στην παρθενία, τη διατήρηση της οικογενειακής τιμής και τη συνέχιση των παραδόσεων.

Σε πολλές περιπτώσεις, τα κορίτσια ενθαρρύνονται να παντρευτούν και να δημιουργήσουν οικογένεια σε νεαρή ηλικία.

Οι γυναίκες Ρομά αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες προκλήσεις στους τομείς της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της στέγασης και της υγείας. Εθνικές και ευρωπαϊκές μελέτες δείχνουν ότι τα κορίτσια Ρομά εγκαταλείπουν το σχολείο νωρίτερα από τα αγόρια Ρομά και από τον γενικό πληθυσμό, συχνά λόγω πιέσεων να παντρευτούν και να δημιουργήσουν οικογένεια σε μικρή ηλικία.

Είναι, επομένως, ουσιαστικής σημασίας η ανάπτυξη ολοκληρωμένων δημόσιων πολιτικών ικανών να συμφιλώσουν:

- Την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων.
- Την καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Τον σεβασμό της πολιτισμικής πολυμορφίας.
- Την προώθηση της ισότητας των φύλων.
- Την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων Ρομά στον καθορισμό λύσεων.

Επίσης, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι οι πρώιμοι γάμοι και η πρώιμη μητρότητα συνδέονται συχνά με πλαίσια φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού και διαρθρωτικών ανισοτήτων και δεν πρέπει να ερμηνεύονται απλουστευτικά ως ένα ομοιογενές πολιτισμικό χαρακτηριστικό των κοινοτήτων Ρομά γενικά.

3. Έργο «Roma Influencers»: Κύρια Ευρήματα

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο του έργου «Roma Influencers», μέσω 50 συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν με γυναίκες Ρομά διαφορετικών γενεών, δείχνουν ότι:

- Πολλές από τις συμμετέχουσες (24) παντρεύτηκαν ή συνήψαν συμβίωση πριν από την ηλικία των 18 ετών. Η μέση ηλικία γάμου ή έναρξης συμβίωσης ήταν περίπου τα 17 έτη.
- Οι πρώιμοι γάμοι, στις περισσότερες περιπτώσεις, συνδέονταν με πρώιμη μητρότητα. Η μέση ηλικία κατά τη γέννηση του πρώτου παιδιού ήταν περίπου τα 19 έτη, σημαντικά χαμηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο της Πορτογαλίας.
- Η εφηβική εγκυμοσύνη δεν έχει μειωθεί σημαντικά μεταξύ των γενεών.
- Πολλές νεαρές γυναίκες διέκοψαν τις σπουδές ή την εργασία τους μετά τον γάμο, με τη μητρότητα να διακόπτει συχνά τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους φιλοδοξίες. Παρ' όλα αυτά, η πλειονότητα των συμμετεχουσών δήλωσε ότι θα ήθελε να συνεχίσει τις σπουδές της για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Αν και ορισμένες γυναίκες ανέφεραν ότι ο πρώιμος γάμος αποτέλεσε προσωπική επιλογή, οι συνεντεύξεις αποκαλύπτουν ότι η απόφαση αυτή συχνά διαμορφώνεται από κοινωνικούς κανόνες και προσδοκίες της κοινότητας.

Στις αφηγήσεις τους είναι σαφές ότι, μετά τον γάμο — είτε επίσημο είτε άτυπο — η γέννηση ενός παιδιού αποτελεί τη μετάβαση στην ενήλικη ζωή. Αυτό θεωρείται ένα βαθιά σημαντικό γεγονός, τόσο από τις ίδιες τις γυναίκες όσο και από τις οικογένειές τους. Το συναίσθημα που συνδέεται συχνότερα με την εγκυμοσύνη ήταν η χαρά, καθώς και η αναγνώριση και ο σεβασμός που αποκτούν οι γυναίκες μέσα στις κοινότητές τους.

Η κοινωνική πίεση, αν και συχνά αόρατη, εξακολουθεί να υπάρχει σε πλαίσια όπου η παράδοση και η διαγενεακή της μετάδοση έχουν μεγάλη σημασία.

Πολλές από τις γυναίκες που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις έδειξαν επίσης επίγνωση ότι ο πρώιμος γάμος και η πρώιμη μητρότητα οδηγούν σε πρόωρο τέλος της παιδικής ηλικίας και σε ευθύνες για τις οποίες μερικές φορές δεν αισθάνονταν έτοιμες.

Επιπλέον, αρκετές συμμετέχουσες ανέφεραν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία τους. Ορισμένες περιέγραψαν σωματικές δυσκολίες, ενώ άλλες ανέφεραν συναισθηματικές και ψυχολογικές συνέπειες που σχετίζονται με την πρώιμη μητρότητα.

Παρόλο που οι περισσότερες γυναίκες έλαβαν ιατρική υποστήριξη κατά την εγκυμοσύνη, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, και συγκεκριμένα:

- Έλλειψη πληροφόρησης.
- Ντροπή ή φόβος αναζήτησης υποστήριξης.
- Δυσκολίες επικοινωνίας με επαγγελματίες υγείας.
- Εξάρτηση από συνοδεία οικογένειας.
- Χαμηλή συμμετοχή σε προγράμματα προετοιμασίας τοκετού.

Η ψυχική υγεία χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, καθώς αρκετές γυναίκες ανέφεραν συμπτώματα που συνδέονται με επιλόχεια κατάθλιψη.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, εμφανίζονται και ενδείξεις αλλαγής, ιδιαίτερα μεταξύ νεότερων γυναικών, οι οποίες τονίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης, της αναβολής της μητρότητας και της προώθησης της γυναικείας αυτονομίας.

Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωριστεί ότι οι πρώιμοι γάμοι και η πρώιμη μητρότητα συχνά συνδέονται με τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διαρθρωτικές ανισότητες και δεν πρέπει να ερμηνεύονται απλουστευτικά ως ένα ομοιογενές πολιτισμικό χαρακτηριστικό των κοινοτήτων Ρομά γενικά.

4. Επιλογές Πολιτικής και Συστάσεις

i. Ενίσχυση της συλλογής δεδομένων και της παρακολούθησης του φαινομένου

Είναι απαραίτητη η παραγωγή επικαιροποιημένων, τακτικών και αναλυτικών (διαχωρισμένων) δεδομένων σχετικά με την πρώιμη μητρότητα, ώστε να υποστηρίζονται δημόσιες πολιτικές βασισμένες σε τεκμήρια.

Προτεινόμενες δράσεις:

- Δημιουργία εθνικών μηχανισμών παρακολούθησης.
- Ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ εκπαίδευσης, υγείας, προστασίας παιδιού και κοινωνικής ασφάλισης.
- Ανάπτυξη ειδικών μελετών για το θέμα.

ii. Προώθηση πολιτισμικά κατάλληλων προγραμμάτων πρόληψης και ευαισθητοποίησης και σεβασμού της κουλτούρας

Προτεινόμενες δράσεις:

Οι στρατηγικές πρόληψης πρέπει να εμπλέκουν ενεργά τις κοινότητες Ρομά, ενισχύοντας τον διάλογο.

- Ανάπτυξη εκστρατειών που απευθύνονται σε οικογένειες και νέους.
- Οργάνωση ενημερωτικών δράσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού.
- Συμμετοχή διαμεσολαβητών Ρομά και γυναικών αναγνωρισμένων στις κοινότητές τους.

iii. Ενίσχυση του ρόλου των σχολείων στην πρόληψη της σχολικής διαρροής

Τα σχολεία πρέπει να διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην έγκαιρη αναγνώριση καταστάσεων κινδύνου και στην προώθηση της παραμονής των κοριτσιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Προτεινόμενες δράσεις:

- Δημιουργία προγραμμάτων mentoring για κορίτσια Ρομά.
- Διάδοση υφιστάμενων εκπαιδευτικών προγραμμάτων υποστήριξης.
- Εκπαίδευση εκπαιδευτικών σε διαπολιτισμική παρέμβαση και ειδικότερα σε θέματα Ρομά.
- Προώθηση διαθεσμικής συνεργασίας μεταξύ σχολείων, υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής παρέμβασης για την πρόληψη πρώιμων γάμων και μητρότητας, καθώς και για τη στήριξη της συνέχισης της εκπαίδευσης, της πρόσβασης στην πληροφόρηση και της ανάπτυξης αυτόνομων σχεδίων ζωής.

iv. Βελτίωση της πρόσβασης στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία

Οι υπηρεσίες υγείας πρέπει να διασφαλίζουν προσβάσιμες, συμπεριληπτικές και πολιτισμικά ευαίσθητες απαντήσεις.

- Διασφάλιση έγκαιρων και προσβάσιμων συμβουλευτικών υπηρεσιών σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας για κορίτσια Ρομά, συμπεριλαμβανομένης της οικογενειακής προγραμματιστικής συμβουλευτικής πριν και μετά την εγκυμοσύνη.
- Ενίσχυση της δωρεάν και ενημερωμένης πρόσβασης σε ποικιλία αντισυλληπτικών μεθόδων πέρα από το χάπι, καθώς δεν είναι πάντα κατάλληλο για όλες τις νέες γυναίκες λόγω της καθημερινής χρήσης, συμπεριλαμβανομένων μακράς διάρκειας μεθόδων όπως εμφυτεύματα, ενέσιμα ή σπιράλ (IUD), πάντα με ελεύθερη, ενημερωμένη και εμπιστευτική συναίνεση.
- Δημιουργία κοινοτικών υπηρεσιών μέσω κινητών μονάδων υγείας, διαμεσολαβητών Ρομά, νοσηλευτών κοινότητας και συνεργασιών με τοπικούς συλλόγους, ώστε να μειωθούν τα εμπόδια πρόσβασης.

ROMA INFLUENCERS NETWORK/2024-1-EL01-KA220-ADU-000247507

- Διασφάλιση σεξουαλικής και αναπαραγωγικής εκπαίδευσης προσαρμοσμένης στην ηλικία, το πολιτισμικό πλαίσιο και το μορφωτικό επίπεδο, χωρίς αναπαραγωγή προκαταλήψεων ή ενοχοποίηση των νέων γυναικών.
- Εκπαίδευση επαγγελματιών υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής παρέμβασης σε διαπολιτισμικές δεξιότητες, σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα, εμπιστευτικότητα και αποφυγή διακρίσεων.
- Διασφάλιση εμπιστευτικότητας και αυτονομίας των νέων γυναικών κατά τις ιατρικές επισκέψεις.

Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωριστούν και να ενισχυθούν κοινοτικές πρωτοβουλίες όπως το πρόγραμμα «Saúde sobre Rodas» (“Υγεία πάνω σε Ρόδες”) στο Bairro da Cucena στον δήμο Seixal, το οποίο έχει δείξει ότι μπορεί να μειώσει τα εμπόδια πρόσβασης στην υγεία.

v. Εκπαίδευση επαγγελματιών για έγκαιρη αναγνώριση και παρέμβαση

Οι επαγγελματίες σε εκπαίδευση, υγεία, δικαιοσύνη και κοινωνική παρέμβαση χρειάζονται εξειδικευμένη εκπαίδευση.

Προτεινόμενες δράσεις:

- Ανάπτυξη συνεχούς διεπιστημονικής εκπαίδευσης.
- Δημιουργία πρωτοκόλλων παρέμβασης και παραπομπής.
- Προώθηση πρακτικών βασισμένων στα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία του παιδιού.

vi. Ενίσχυση της ενδυνάμωσης των κοριτσιών και γυναικών Ρομά

Η βιώσιμη πρόληψη εξαρτάται από την ενίσχυση της αυτονομίας και της συμμετοχής των γυναικών Ρομά.

Προτεινόμενες δράσεις:

- Υποστήριξη έργων με επικεφαλής γυναίκες Ρομά.
- Ενθάρρυνση της συμμετοχής σε κοινωνικές και πολιτικές δράσεις.
- Προώθηση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών ευκαιριών.
- Δημιουργία ασφαλών χώρων για ανταλλαγή εμπειριών και αλληλοϋποστήριξη.

Βιβλιογραφία

- Allen, P. (2013). “Abordagens sobre a saúde dos/as ciganos/as”.
- Barbosa, M. et al. (2020). A realidade da gravidez em Portugal. Instituto Politécnico de Bragança.
- Brigadeiro, D. (2010). Gravidez na Adolescência e Realidade Portuguesa. Universidade do Porto.
- Comissão Europeia (2023). Discrimination in the European Union – Special Eurobarometer 535.
- Euro-Peristat Project (2022). European Perinatal Health Report.
- Girls Not Brides (2020). The Global Partnership to End Child Marriage.
- GTCIPF (2024). Livro Branco sobre Prevenção e Combate aos Casamentos Infantis Precoces e Forçados.
- Lopes, J. (2021). Gravidez na adolescência: fatores de risco e complicações maternofetais.
- Magano, O. (2010). Ciganos e educação: A escola e o (des)encontro com os ciganos.
- Mendes, M. et al. (2014). Estudo nacional sobre as comunidades ciganas. Alto Comissariado para as Migrações.
- UNICEF (2023). Child Marriage: Latest trends and future prospects.
- UNFPA (2013). State of World Population.
- World Health Organization. Adolescent Pregnancy Factsheet.

ROMA INFLUENCERS NETWORK/2024-1-EL01-KA220-ADU-000247507

